

Kulturminnetur på Haugland søndag 19.april 2009.

Tømmerfløting i Lonelva.

På bilde ser vi: På v.side: Olaus Krøger og Theodor Mikkelsen.
På h.side: Håkon Mikkelsen, Norvald Haugland, Johan Larsen,
Olav Krøger og Svein Larsen. Bak står: Odd Myklebust.

I år er det kulturminneår og vi ser på noen
av de rike kulturminnene våre.

Steder vi setter i fokus på denne kulturminneturen er bl.a. Stemmo inne på Dalen og fløting i Lonelva og vi begynner denne folder med tinglest kontrakt fra 30.juni 1883 som åpner slik :

Vi undertegnende Eiere og Brugere af Gaarden Søndre Hougland paa Askøen, Matr.No.15 i Aarstad Thinglag, og jeg Olaus Krøger, oprette herved følgende Contrakt med hinanden: No.1. Jeg Krøger forplikter mig at opføre et Stem i Houglands Udmark paa et Sted, Tverbekken kaldet, for at samle Vand til saavel min, som deres Tømmerflødning, og min Cirkelsags Drift ved Houglandshellen.

I et seinere punkt i Contrakten står bl.a. Forpligter jeg, Krøger, mig til, at holde Stemmet aabent, saa at Vandet har frit Afløb i den Tid Houglands Kjør og Heste beiter fra 3die Mai til 29 September i Ud-Marken, dog forbeholdes saavel Eiere av Hougland, som mig, Ret Til at lukke Stemmet, om Vand til Tømmerflødning ønskes.

Nå omtrent 125år seinere kan det være interssant å gjennoppfriske noen kulturminner på Haugland som for lengst er blitt historie.

Sagbruk. I kontrakten fra 1883 ser vi at opparbeidelse av stemmo var for å demme opp vatn for fløting av tømmer fram til Krøger sin sag. Denne saken var plassert i Botnen innerst på Hellemyra og var i drift like fram mot 1950. Sagbruket som mange av oss kjenner best til var det brødrene Mikalsen : Bernhard, Konrad, Mikal og Peder som startet i 1934 og som låg ca. 100m. lenger oppe ved Lonelva. Dette blei en velkjent bedrift for Haugland og Ravnanger og ved siden av skjæring av tømmer blei det også laget tresko her. Like til i starten av 1970 årene var dette sagbruket i drift. Tresko blei det derimot slutt med å lage ikke lenge etter at krigen var slutt.

Bilde av Haugland tatt for omtrent 100år siden.
 Bilde står i Anders Bjarne Fossen sin bok: Bilder fra Askøy 1. Bilde er utlånt av Aslaug Strand.

Fløting. Det er fortsatt mange av oss som husker fløtingen, april var fløtemåneden og aktiviteten var stor langs Lonelva når den pågikk, også mange skuelystne fulgte ivrig med. Tømmerstokkene var plassert like syd for stemmedammen og merket med en bokstav for den enkelte grunneiger. Tidlig på fløtedagen blei stemmo åpnet og vatnet fosset ut og stokkene blei veltet ut i elven. Det var viktig å følge med stokkene heile veien for spesielt et par plasser hadde stokkene en tendens til å kile seg fast og både båtshaker og klepper blei brukt med stor styrke for å løse opp flokene. En slik plass var stedet hvor bilde på forsiden er tatt. Nede ved sagbrukene blei så tømmerstokkene lagt på anvist plass. Siste fløting i Lonelva var i april 1963.

Stemmo. Et omfattende og solid stykke arbeid blei utført når stemmo blei murt opp for over 100 år siden. Den søndre muren er det ca. 1,7m. tykkelse på og den nordre muren ca. 1,3m. Mellom disse to solide murene var det en jordvoll på ca. 1,4m. med mur rundt trumfen. I vestre del av stemmo var åpning på ca. 2m. bredde for utløp av overvann og luker for å lukke til når en skulle samle vatn for fløting. I stemmeåpningen i nordre muren som er ca.95cm. brei var det to solide stokker på hver side og med en stor stukk tvers over oppe til å spitte opp stemmestokken som luken i trumfen var festet til. Det skulle stor kraft til for å dra denne opp.

Skogen har alltid vært en viktig resurs for folk både på Haugland og Ravnanger. Krøger familien har vært og er den største skogeieren i våre bygder. Olaus Ivar som nå er eieren er tippoldebarn av Olaus Krøger som stod for bygging av stemmo kfr.kontrakt side 2.

Jordkjeller i Orrhaugveien.

Jordkjellere. Det er en del jordkjellere på Haugland. I dag skal vi gå forbi og kan sjå inn i en slik i Orrhaugveien. Jordkjellere blei mest brukt til oppbevaring av poteter og blir derfor som regel kalt potetkjeller. Dyrking av poteter tok til tidlig i 1800 årene, men potetkjelleren vi besøker i dag er fra tidlig i 1900 årene. Disse jordkjellere er bygd opp på en spesiell måte med stein og heller som er lagt på en slik måte at de blir bundet sammen og med jord og torv rundt og over. Dette kan vi sjå på takkonstruksjonen på jordkjelleren i dag, de var frostsikre og vindtette hadde doble dører og var godt ventilerte.

Bakkemurer. På veien mot Dalen like forbi grinden, inne på eienommen til Selma og Reidar Ramsvik kan vi sjå fleire bakkemurer. Disse blei opparbeidet rundt om på gårder i tidligere tider for på best mulig måte utnytte jorden slik at den gav best mulig avling.

Lonelva. Er elven fra stemmo til Hauglandsosen og er ca. 1400m. lang. Det har alltid vært et naturlig elveløp, men ved opparbeidelse av stemmo blei den utbedret for å få en bedre elv for fløting.

Uteløe på Dalen.

Uteløe. Godt skjult fra alfarvei, men ikke så langt fra stemmo står en godt bevart uteløe som var velbrukt i tidligere tider. Det var Jakob Eliassen som for snart 90 år siden kjøpte dette stedet og brukte det til sauehold. Stedet var dyrket og gav god avling til å fore sauene med. Mary Norenes datter til Jakob husker godt fra tiden hun gikk morgen og kveld på vinterstid inn her for å fore sauene. Her var også dyrket poteter som var lagret her og blei båret heim på Orrhaugen. De hadde også en fin hage her inne med mange frukttrær og bærbusker. Torv blei tatt på nordsiden av Tverrbekken og blei oppbevart i torvhuset som stod nær uteløen, men som forlengst er borte. Torvtaking sitter fortsatt godt i minne hos Mary. Nå er det datteren til Mary og Trygve Norenes, Evy Eidsør som eier stedet.

Tverrbekken. Det er elven som renner ut i Dalen ca. 30m. nord for stemmo, det er en elv som til tider fører masse vatn ut i Dalen og starter i Ravnanger utmark. Tverrbekken er nevnt som stedsangivelse for stemmo, sjå kontrakt side 2.

Torvtaking. Mange av oss husker fortsatt når vi var med og tok torv. Torvhusene stod på rekke og rad flere plasser i utmarka. Torvhusene var enkelt bygget med stenderverk, trekledning og bølgeblikk på taket og i størrelse rundt 10kvm. Torvskårene var like i nærheten av torvhusene og torvene som blei spadd opp var i størrelse omtrent som et ark i denne folder og i tykkelse ca. 5cm. Det var i mai – juni vi tok torv og torvene blei båret rundt på bårer til tørkeplasser like i nærheten, først blei de lagt på marka og når de begynte å tørke satte vi de opp, to og to på skrå mot hinannen og etter noen veker når de var skikkelig tørr blei de båret inn i torvhuset.

Når høsten og vinteren kom var det med kipe til torvhusene og hente heim torv til brensel. Torv blei brukt som brensel til i 1950 årene. Torvhusene er blitt historie nå, men vi kan fortsatt finne rester av de i skogen både på Haugland og Ravnanger.

Torvskårene er gjenngrodd nå, men i dette område på Haugland blei mange kiper torv spadd opp.

Krabbetjønnna.

Det er øde på isen på Krabbetjønnna i 2009, men slik var det ikke i tidligere tider. Stabile vintre med stor aktivitet av store og små var vanlig skue. Her møttes ivrige skøyteløpere og trauste tømmerkjørere.

Dalen var vårt første møte med isen, skøytene blei tatt på ved stemmo og så gikk turen videre til inste Dalen. Her møtte vi mange fra Ravnanger, korteste vei til tidlig islagte vatn var her for de. Halsen før vi nådde Krabbetjønnna var en skummel passasje, men det gikk som regel bra. På Krabbetjønnna laget vi skøytebane og gikk utallige runder før mørke kom.

Transport av tømmer var svært så vanlig på disse vatnene når vinteren var på det kaldeste. Isen var viktigste ferdselsåre, skogsveiene kom ikke før i 1970årene.

Egon, Erling, Jørgen og Oddvar ønsker dere: God kulturminnetur.